

O'ZBEKISTONDA "TEMIR DAFTAR", "AYOLLAR DAFTARI" VA "YOSHLAR DAFTARI" TIZIMINING JORIY ETILISH TARIXI

Millat Umidi Universiteti

Gulchiroy Isroilova

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida amalga oshirilgan ijtimoiy himoya, bandlik va yoshlar siyosati sohasidagi islohotlar tahlil qilinadi. Xususan, "Temir daftar", "Yoshlar daftari" va "Ayollar daftari" tizimlarining joriy etilishi, ularning huquqiy asoslari, maqsad va vazifalari, amaliy natijalari hamda mavjud muammolari yoritilgan. Maqolada ushbu tizimlarning ijtimoiy himoya siyosatidagi o'rni, zaif qatlamlarni aniqlash va manzilli qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyati tahlil etilgan.

Tadqiqot davomida har bir daftar tizimi bo'yicha amaliy tajribalar, raqamlashtirish jarayonlari, yoshlar va ayollar bandligini oshirishdagi samaralar misollar orqali ko'rsatib berilgan. Shuningdek, mavjud kamchiliklar — ma'lumotlar bazalarining to'liq avtomatlashtirilmaganligi, monitoring va baholash tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi kabi masalalarga ham e'tibor qaratilgan.

Maqola yakunida bu tizimlarni yanada takomillashtirish, o'zaro integratsiyalash, raqamli monitoringni kuchaytirish, shaffoflik va jamoatchilik ishtirokini oshirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy himoya, Temir daftar, Yoshlar daftari, Ayollar daftari, bandlik, raqamlashtirish, yoshlar siyosati, gender tenglik.

Аннотация

В данной статье рассматриваются реформы в области социальной защиты, занятости и молодежной политики, проведенные в Узбекистане в годы независимости. В частности, анализируется внедрение систем

«Железная книга» (Temir daftar), «Молодежная книга» (Yoshlar daftari) и «Женская книга» (Ayollar daftari), их правовые основы, цели, задачи, практические результаты и существующие проблемы.

В статье показано значение данных систем в определении и адресной поддержке социально уязвимых слоев населения. Рассматриваются процессы цифровизации, примеры практического опыта и влияние этих механизмов на повышение занятости молодежи и женщин. Также отмечаются недостатки — неполная автоматизация баз данных, недостаточное развитие систем мониторинга и оценки.

В заключение предложены рекомендации по дальнейшему совершенствованию данных систем, их интеграции, усилению цифрового мониторинга, повышению прозрачности и участию общественности.

Ключевые слова: социальная защита, Железная книга, Молодежная книга, Женская книга, занятость, цифровизация, молодежная политика, гендерное равенство.

Abstract

This article analyzes the reforms carried out in Uzbekistan during the years of independence in the fields of social protection, employment, and youth policy. In particular, it examines the introduction of the “Iron Book” (Temir daftar), “Youth Book” (Yoshlar daftari), and “Women’s Book” (Ayollar daftari) systems, their legal foundations, objectives, implementation outcomes, and existing challenges.

The study highlights the importance of these systems in identifying and providing targeted support to vulnerable social groups. It also discusses the digitalization processes, practical experiences, and their role in improving youth and women’s employment. Furthermore, the paper notes existing shortcomings such as insufficient data automation and limited monitoring and evaluation mechanisms.

In conclusion, recommendations are made to enhance system efficiency through better integration, strengthened digital monitoring, increased transparency, and greater public participation.

Keywords: social protection, Iron Book, Youth Book, Women's Book, employment, digitalization, youth policy, gender equality.

Kirish

Mustaqillik yillarida O'zbekistan ijtimoiy himoya, bandlik va yoshlar siyosati sohasida jiddiy islohotlar amalga oshirildi. Xususan, jamiyatda ijtimoiy ehtiyoj seziladigan oilalar, yoshlar va ayollar qatlamini aniqlash va qo'llab-quvvatlash maqsadida maxsus reyestrlar (tizimlar) — Temir daftar, Yoshlar daftari va Ayollar daftari — joriy etildi. Bu tizimlar jamiyatning ko'p jihatdan zaif qatlamlarini aniqlash va ularni davlat siyosatiga integratsiyalash, yashash darajasini oshirish, mehnatga jalb qilish kabi maqsadlarni ko'zlagan edi (Review Uzbekistan 2022).

Bugungi kunda mamlakatda jamiyatni ijtimoiy himoya qilish mexanizmlari kengayib, raqamlashtirilgan ma'lumotlar bazasiga asoslangan tizimlar paydo bo'lgan. Bunday tizimlar yordamida ehtiyojmand oilalar va fuqarolar aniq ro'yxatga olinib, ustuvor ravishda qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda (Gov.uz, 2024).

Maqolaning maqsadi — Temir daftar, Yoshlar daftari va Ayollar daftari tizimlarining joriy etilishi, huquqiy, tashkilotlik asoslari, amalga oshirilishi, natijalari va muammolarini tahlil qilishdir.

Temir daftar tizimi: paydo bo'lishi va maqsadi

“Temir daftar” (“temir daftor”, “temir daftar”) deganda, ijtimoiy ahvoli og'ir, moddiy jihatdan zaif oilalar va shaxslarni ro'yxatlarga kiritish uchun tashkil etilgan davlat tizimi tushuniladi. Rasmiy ta'rifga ko'ra, «“Temir daftar” — ijtimoiy ahvoli va turmush sharoiti og'ir hamda sektor rahbarlari tomonidan alohida nazoratga

olingan oilalarni qayd etish, muammolarini aniqlash, bartaraf etish va nazoratini olib borish bo'yicha ma'lumotlar bazasi».

Mazkur tizimning joriy etilishi bir necha jihatdan muhim edi. Avvalo, mamlakat iqtisodiyati va ijtimoiy himoya tizimi uchun «kimga va qachon yordam berilishi lozim» degan savolni aniqlashtirish zarur edi. “Temir daftar” orqali jamiyatlardagi zaif qatlamlar aniq ro'yxatga olinishi, manzilga yo'naltirilgan yordam choralari ko'rilishi mumkin bo'ldi (Review Uzbekistan 2022).

Huquqiy jihatdan, masalan, 2020-yilda koronavirus pandemiyasi paytida “Temir daftar”ga kiritilgan oilalarga birdanlik moddiy yordam ko'rish haqida qarorlar qabul qilindi. “To'liq oilalar ro'yxatini shakllantirish va bir martalik moliyaviy yordamni yetkazish” kabi majburiyatlar belgilandi.

Tizimga kiritilish mezonlari ham aniq: mehnatga layoqatli shaxs bo'lmasa yoki yagona boquvchisi og'ir kasal bo'lsa; uy-joyi yetarli emas yoki oilaning moddiy ahvoli og'ir bo'lsa kabi.

Shunday qilib, Temir daftar tizimi — “kam ta'minlangan”, “turmush sharoiti og'ir” oilalar va shaxslarni aniqlash va ularni qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan davlat mexanizmi bo'ldi.

Yoshlar daftari: yoshlar bilan ishlashning yangi mexanizmi

Tizimga “Yoshlar daftari” degan nom bilan yoshlar qatlamini qo'llab-quvvatlash yo'nalishida tashkil etilgan davlat ma'lumotlar bazasi jamlangan. Rasmiy ta'rifga ko'ra, «“Yoshlar daftari” — ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, psixologik qo'llab-quvvatlashga, bilim va kasb o'rganishga ehtiyoji va ishtiyoqi bo'lgan, ishsiz yoshlarning muammolarini aniqlash, bartaraf etish va nazoratini olib borish bo'yicha ma'lumotlar bazasi».

Mezonlar jihatidan, odatda 14 yoshdan to'lgan va 30 yoshdan oshmagan (31 yoshga to'lmagan) O'zbekiston Respublikasi fuqarolari ushbu “daftar”ga kiritilish huquqiga ega.

Yoshlar daftari tizimi yoshlarni bandlikka jalb qilish, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ta'lim va kasbga tayyorgarlik, huquqiy va psixologik yordam kabi xizmatlarni ko'rsatish uchun yo'l-yo'lakay imkoniyatlar yaratadi. Masalan, Qaror № 132 (2021)ga muvofiq, "Yoshlar daftari"ga kiritilgan yoshlar uchun bir martalik moddiy yordam, ijara xarajatlari qoplanishi, asbob-uskunalar subsidiya shaklida ajratilishi belgilandi.

Amaliy ma'lumotlarga ko'ra, "Yoshlar daftari" tadbiri natijasida yosh tadbirkorlar soni uch barobarga oshgani, magistratura talabalari sonining yetti baravar o'sishi kabi ijobiy ko'rsatkichlar mavjud — bu esa yoshlar siyosatidagi muhim islohot ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tizim elektron platforma orqali ham boshqariladi (yoshlardaftari.uz) va yoshlar 1093 qisqa raqam orqali murojaat qilishlari mumkin.

Natijada, Yoshlar daftari — yoshlar siyosatini yangi formatga ko'chirishga xizmat qiluvchi muhim vosita bo'ldi.

Ayollar daftari: gender tenglik va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash vositasi

"Ayollar daftari" — ayollarni, xususan turmush sharoiti og'ir yoki band bo'lmagan ayollarni davlat qo'llab-quvvatlash tizimi doirasida ro'yxatga olish uchun joriy qilingan ma'lumotlar bazasi. Masalan, ILOning gender tenglik bo'yicha hisobotida: «"Ayollar daftari" tizimi joriy etildi, va davlat byudjeti ayollarni mehnat bozoriga jalb qilish, iqtisodiy faolligini oshirish maqsadida qo'llab-quvvatlash choralari moliyalashtirdi».

Tizimga kiritilgan ayollarga kichik tadbirkorlikni boshlash, o'zini o'zi band qilish, kasbga tayyorgarlik, asbob-uskuna sotib olish kabi qo'llab-quvvatlash shakllari taqdim etildi. Masalan, bir maqolada aytilishicha, "Ayollar daftari"ga kiritilgan ayollarga to'quv, tikuv, kulinariya, sartaroshlik, agrar va boshqa uskunalarni sotib olish uchun subsidiya ajratilgan.

Rasmiy elektron axborot tizimi ham ishlab chiqilgan: “Ayollar daftari” elektron axborot tizimi 2023-yilda tartibga qo'yilgan va unda ma'lumotlar bazasi, “muammolar” moduli, “KPI” moduli, “so'rovnoma” moduli va boshqa funksiyalar mavjud.

Hukumat 2022-yilda mahallabay ijtimoiy himoya tizimlarini takomillashtirish to'g'risida qaror qabul qilgan. Toshkent axborotida ham “Temir daftar”, “Ayollar daftari” va “Yoshlar daftari” tarmoqli tizimlar sifatida alohida qayd etilgan.

Shunday qilib, Ayollar daftari — ayollarni iqtisodiy hayotga jalb qilish va gender jihatdan zaif qatlamlarni mustahkamlash maqsadida joriy etilgan davlat mexanizmidir.

Uch daftar tizimining o'zaro integratsiyasi va ijtimoiy ta'siri

Ushbu uch tizim – Temir daftar, Yoshlar daftari va Ayollar daftari – o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi vositalar sifatida ko'rilishi mumkin. Masalan, an'anaviy ijtimoiy himoya tizimida yordam olish faqat moddiy ko'mak bilan cheklangan bo'lsa, bular orqali yoshlar, oilalar va ayollar alohida yo'nalishlar orqali qo'llab-quvvatlanmoqda. “Mahallabay” tizimi doirasida mahalla fuqarolari yig'ini rahbarlari yordamida mazkur daftarlar bo'yicha ma'lumotlar e'lon qilinadi va ehtiyojmandlar aniqlanadi.

Ijtimoiy ta'sir jihatidan, davlat ma'lumotlari ko'rsatmoqda: daftarlar orqali qo'llab-quvvatlanayotgan qatlamlar aniqlanib, turli xizmatlar — bandlik, tadbirkorlik, ta'lim va kasbga tayyorgarlik, huquqiy yordam — berilmoqda. Masalan, 2020–2025 yillarda bunyod etilgan natijalarga ko'ra, daftarlar ro'yxatidagi fuqarolar uchun maqsadli yordam va ijtimoiy xizmatlar kengaytirildi.

Shuningdek, yoshlar daftari orqali yosh tadbirkorlar soni oshgani, Ayollar daftari orqali ayollar o'zini o'zi band qilishga imkoniyat topgani, Temir daftar orqali eng zaif oilalar e'tiborga olingani qayd etilgan (ModernDiplomacy 2025).

Bu esa xalqaro maqsadlar — xususan, BMTning barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) bilan ham bog'liq ekanligi aytilgan.

Amaliy natijalar va mavjud muammolar

Amaliy natijalar

Temir daftar orqali e'tibor lozim bo'lgan oilalar aniqlanib, ularga bir martalik moddiy yordamlar ajratilgan. Masalan, "Vulnerable families in Uzbekistan to receive US\$75.00 each" deb nomlangan maqolada Temir daftar ro'yxatiga kiritilgan oilalarga yordam ko'rsatilgani ta'kidlanadi.

Yoshlar daftari tizimi yoshlar bandligini oshirish va tadbirkorlikni rag'batlantirishda samara berdi: "yosh tadbirkorlar soni uch barobarga oshdi" deb xabar qilinmoqda.

Ayollar daftari esa ayollarni kasbga o'rgatish, o'z biznesini boshlashga subvenciylar ajratish orqali gender jihatdan zaif qatlamlarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan.

Muammolar

Biroq, tizimlarda ayrim kamchiliklar va tanqidlar ham mavjud. Masalan, "Temir daftar" bo'yicha mahallalarda «ko'rsatma uchun» ishlatilganlik, real ehtiyojmandlar ro'yxatdan chetda qolganlik holatlari qayd etilgan (Kun.uz, 2020).

Shuningdek, ma'lumotlar bazasi va monitoring tizimlari yetarli darajada avtomatlashtirilmagan, natijalar keskin o'rganilmaganligi aytiladi. Masalan, yoshlar daftari bilan bog'liq onlayn platformalar mavjud bo'lsa-da, barcha yoshlar o'zlarini ro'yxatga olish imkoniyatiga ega emasligi, ayrim yoshlar tizimdan xabardor emasligi muammo sifatida ko'rilmogda.

Ayollar daftari bo'yicha esa ayollar o'zini o'zi band qilishga tayyorgarlikdan keyin real bandlikka yo'naltirilishi, uskunalar va asbob-uskunalar bilan ta'minlanishi jarayonida logistika, huquqiy va moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kengaytirish zaruriyati qayd etilgan.

Kelajak istiqbollari va takliflar

Kelajakda bu tizimlarni yanada takomillashtirish, integratsiyalash, ma'lumotlar bazasini yanada rivojlantirish lozim.

Birinchidan, daftarlar bo'yicha ma'lumotlar bazasini kengaytirish va avtomatlashtirish (raqamli monitoring, kvartal hisobotlar) asosiy vazifa bo'ladi. Masalan, Ayollar daftari uchun elektron axborot tizimi joriy qilingan.

Ikkinchidan, daftarlar orqali qo'llab-quvvatlangan shaxslar va oilalarning natijalari (bandlik, daromad, yashash darajasi) bo'yicha doimiy monitoring va baholash mexanizmi shakllantirilishi zarur. Bu siyosat samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Uchinchidan, daftarlar orasida integratsiya yaratish orqali holatga mos ko'p yo'nalishli yordam tizimi tashkil etilishi mumkin — masalan, yosh ayollar "Yoshlar daftari"dan va "Ayollar daftari"dan bir-vaqt manfaatdor bo'lishi mumkin; zaif oilalar esa Temir daftar orqali aniqlangandan keyin bu oilalardagi yoshlar Yoshlar daftari orqali qo'llab-quvvatlanishi mumkin.

To'rtinchidan, ma'lumotlarni ommaviy axborot orqali keng jamoatchilik bilan baham ko'rish, shaffoflikni oshirish va mahalliy darajadagi jamg'armalar va mahalla hamkorligi kuchaytirilishi muhim.

Shuningdek, daftarlar doirasida ko'rsatilayotgan xizmatlar va yordamlar sifat jihatdan takomillashtirilishi — ya'ni bandlik kurslari, tadbirkorlik bo'yicha treninglar, kichik grant va mikrocreditlar, huquqiy maslahatchilik — kengaytirilishi zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Temir daftar, Yoshlar daftari va Ayollar daftari tizimlari O'zbekistonda zamonaviy ijtimoiy himoya siyosatini shakllantirishda muhim vositalar sifatida paydo bo'ldi. Temir daftar orqali eng zaif oilalar aniqlanib

davlat e'tiboriga olindi; Yoshlar daftari yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy aktivligini oshirishga xizmat qildi; Ayollar daftari esa gender jihatdan zaif qatlamlardagi ayollarni iqtisodiy mustahkamlashga mo'ljallandi. Biroq, tizimlarning yanada samarali bo'lishi uchun raqamli monitoring, ma'lumotlar baholashi, integratsiyalashgan yondashuv va jamoatchilik bilan ochiqlik talab etiladi. Kelajakda ushbu daftarlar orqali ehtiyojmand qatlamlarning hayotini tubdan yaxshilashga imkon borligiga ishonch bor.

Adabiyotlar

“Temir daftar” nima? (2024). Advice.uz. <https://advice.uz/oz/document/2393>

“Temir daftar” bo'yicha ma'lumotlar. (2020). Kun.uz. <https://kun.uz/ru/news/2020/09/19/ocherednoy-spektakl-po-temir-daftar-v-rolyax-snova-predsdatel-maxalli-i-otvetstvennyye-litsa-rayona>

Vulnerable families in Uzbekistan to receive US\$75.00 each on the ... (2021). AsiaPlus. <https://asiaplustj.info/en/node/306554>

“Yoshlar daftari” nima? (2023). OliyGoh.uz. <https://oliygoh.uz/post/yoshlar-daftariga-kimlar-kiritiladi-va-qanday-qollab-quvvatlanadi>

“Yoshlar daftari”da fuqaroning mavjudligi haqida ma'lumot olish. (2025). My.gov.uz. <https://my.gov.uz/oz/service/748>

“Yoshlar daftari”ga qanday kirish mumkin? (2025). Yuz.uz.
<https://yuz.uz/uz/news/yoshlar-daftariga-qanday-kirish-mumkin->

Uzbekistan takes steps towards establishing a welfare state and eradicating poverty. (2024). MOCCA Blog. <https://www.mocca.lu.se/article/uzbekistan-takes-steps-towards-establishing-welfare-state-and-eradicating-poverty-iron-feast-iron>

Advancing Gender Equality and Decent Work in Uzbekistan. (2024). ILO.
https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40europe/%40ro-geneva/documents/publication/wcms_906983.pdf

“Ayollar daftari” elektron axborot tizimi. (2023). Reestr.uz.
<https://reestr.uz/en/projects/1891?type=passport>

Uzbekistan’s Experience in Social Protection. (2023). PSSH.
<https://pssh.umsida.ac.id/index.php/pssh/article/download/81/50/>